

Написано от Христо Христов
Сряда, 01 Май 2013 09:45

Сайтът desebg.com ви предлага интервю с режисьора **Атанас Киряков**. Той е автор на повече от 100 документални филми. Някои от тях са посветени на престъпленията на комунизма като лагерите. През 2011 г. засне документалния филм „Горяни“ ([ВИЖТЕ ГО ТУК](#)), разкриващ малко известни подробности за въоръжената съпротива на част от българското население срещу режима на БКП в първите години след 9 септември 1944 г.

Г-н Киряков, как се роди идеята за филм за горянското движение? Кога научихте повече подробности за горяните?

- Думата [горяни](#) съм я чувал отдавна, но разбира се, под сурдинка още преди 10 ноември 1989 г. След промените започнаха да се появяват тук-таме откъслечни информации. После се появиха няколко книги, сред които на [Диню Шарланов](#) за горяните. Най-вече бях впечатлен от първия том, посветен на горянското движение, издаден от Главно управление на архивите. И понеже навремето снимах документален филм за лагерите в Белене и Ловеч тогава ми правеше впечатление каква е причината толкова много народ да бъде изпратен по лагерите. Представях си, че това е една характерна жестокост на системата, но тогава няха представа какъв е мащабът на репресиите на комунистическия режим.

След като започнах да се запознавам с архивни материали в комисията по досиетата, видях, че в началото е съществувала една масова спонтанна съпротива на хората срещу комунистическата власт, която съпротива има различни измерения. Но това е съпротива срещу няколко основни неща: отнемането на собствеността, вярата и свободата. Без тези неща всеки един човек е загубен. Поради тези причини е имало реакции. Реакциите са били навсякъде. Интересното е, че всички тези хора от лагерите, изселванията са едно цяло. Те са били една съпротивителна сила в България. Правили са много конспирации, много групи, които са се организирали тайно от различни слоеве на

Написано от Христо Христов
Сряда, 01 Май 2013 09:45

населението, но предимно от село, България е била тогава 70 процента селско население. Реакцията постепенно от протест и саботажи прераства в горянско движение, което е една въоръжена борба.

Бях много впечатлен и вдъхновен от това, което видях и така реших да се направи филм. Още повече усещах, че едва ли ще намеря много свидетели. А един филм без свидетелства само с документи става трудно. Затова бързах да заснема оцелелите участници в горянското движение. Най-младите от тях сега са над 80 години.

С какви трудности се сблъскахте?

- В началото беше много трудно да открия хората, но попаднах на един много свестен човек Владимир Тодоров, син на легендарния горянин Герасим Тодоров и той започна да ме свързва с хора. Също така от в. „Анти” ме свързаха с други хора и стана синджир марка, както се казва на жаргон. Така стигнах до няколко ключови фигури, които са участници във филма. Двама от тях мога да кажа, че автентични хора, излезли в гората. Това са Милчо Борисов от Кюстендил, той е един от първите, а другият е Йордан Байчев от втората сливенска група. Бай Стефан Вълков от Асеновград също е важен, както и Тодор Цанев от Русе, който е един от идеолозите на горяните и връзката на движението в цялата Русенска област. Той е написал клетвата на русенските горяни, за което, както казва във филма неговият братовчед писателят Стефан Цанев „за 20 думи клетва получава 20 години затвор”.

Като изключим някои книги, които се появиха през последните години историята за съпротивата на българския народ срещу установяването на комунистическата система в първите 10 години след 9 септември 1944 г. е бяло петно в българската история.

- Да, тази съпротива продължава да е бяло петно. Все още много малко хора знаят за тези събития. Мои близки, които бяха на премиерата на филма през септември 2011 г., бяха потресени от това, че нищо не са чули и не са знаели. За тази съпротива много малко се говори в медиите и изобщо не се учи в университетите и в средните училища. Затова аз съм много благодарен на Андрей Ковачев, евродепутатът от ГЕРБ, който не само [организира в Брюксел конференция с участие на участници в съпротивата](#)

срещу комунизма с Европейския парламент на много високо равнище, но и поръча от собствения си бюджет 1000 екземпляра от филма, които да се разпространяват по училища и университетите в България, което е много важно. Както Стефан Цанев казва във филма, ако тази съпротива се беше случила в Полша, Унгария или в друга бивша страна от Източния блок щяха да вдигнат такъв шум, за да научи за нея целия свят. Докато в нас това е табу.

И то 24 години след промените.

- Абсолютно! Вижте, първият сборник на Главно управление на архивите за горяните е издаден през 2001 г. Правителствата след това не са финансирали Държавния архив за издаването на втория сборник. **Той се появи едва през 2011 г.**

На премиерата му председателят на Държавна агенция „Архиви” Мартин Иванов подчерта, че това е станало възможно с финансовата подкрепа на Дими Паница.

- Аз чух за това по-късно, иначе щях да го отбележа във филма, защото такава подкрепа е много важна.

Какво показаха архивите за вас и какво е преживяването ви на творец при срещат с оцелелите горяни или близки на участници в съпротивата?

- Архивите показаха основните документи по създаването на репресивния апарат – Държавна сигурност. Всичко, което там се предприема се одобрява в ЦК на БКП. Почти във всички документи, които видях, пишеше, че са съгласувани с КГБ, което е ужасно! Още преди, като търсих материали по лагерите в архивите, се натъквах на отметки „материалите са взети от съветските власти”. И те са още там.

Друго в архивите са показания. Много прозрачно се вижда как хората са били принуждаване насила да дават показания, скалъпени процеси. Съшиването на улики и т.н. След това са измислили куп „мероприятия“ да дискредитират и орезият определени хора, като целта е да бъдат компрометират в очите на другите. Вижда се жестокия терор. Например попаднах да един доклад от ДС в Силистра, където съобщават за терора и убийства, в който се съобщава как всички са подложени на репресии дори и членове на партията. И тогава изпращат един голям бъдещ началник Ангел Цанев (министър на вътрешните работи (1971-1973), б. а.), който заключава при проверката, че първият секретар на БКП и началникът на Окръжното управление на МВР са отричали, но накрая признават под силата на фактите. Каква е била силата на фактите, съдете сами, но виновните за тези масови репресии в Силистренско са наказани с „мърене“. А става въпрос и за убийства.

В Свиленград започват масови бягства през границата и властта организира хайки. При една от тях са убити 7 души. От тях 5 са ученици на 14-15 години.

Другото, което много ме впечатли са групите, които ДС започва да наблюдава. От тези документи човек добива представа, че едва ли не цялото население е трябвало да бъде наблюдавано.

Във филма се показва документът в ДС, с който е сформиран специален отдел за борба с бандитизма, както тогава са наричали горянското движение.

- Да и фактът, че комунистическата власт взима такива строги мерки говори, че тя е била много стресната от това, което става. Костадин Кюлюмов, един от създателите на Шесто управление на ДС по-късно, казва пред в. „Поглед“ след години, че никога не е имало по-голяма организация в ДС, както при операцията за ликвидирането на групата на горянина Герасим Тодоров в Пиринския край. При разбиване на Втората Сливенската група пък са вкарани не само части на ДС и милицията, но и войска, само и само да изтрепят 80 души в Балкана.

Но в същото време БКП не дава гласност на тази съпротива, за да не знае

обществото в България какво се случва.

- Страхът във властта е бил толкова голям, че той се вижда и днес. Днес си мисля, че голямата вина на прехода в България е, че нито се отвори досиетата навреме да се прекрати спекулацията с тях, нито се покая интелигенцията, която в голяма степен има вина за пропагандирането на комунистическата власт. Без покаяние няма път напред. По един или друг начин хората с по-свестен морал, ако мога така да се изразя, се опитваха да го кажат, иносказателно чрез метафори, чрез кодове, които ние разбирахме.

За мен колкото по-рано се беше заговорило за цялата тази история и се беше очистила тази шлака на системата, толкова по-рано щяла да бъдат орязани крилата ѝ. А те продължават да съществуват и днес И най-страшното е, че манталитетът вместо да се промени той остава същия. Ще цитирам отново Стефан Цанев, който казва, че тази система е толкова зловеща, че тя превърна българския народ в един лицемерен народ. Голяма част от хората не харесвахме тази система, но само скърцахме със зъби. Ходихме да гласуваме, манифестирахме, викахме ура, защото страхът беше голям.

Този катарзис, за който говорите, че не се случи обаче помогна да започнах други процеси в прехода, а именно за подмяна на историческата истината и затова че и днес обществото не знае истинската история на комунизма.

- Подмяната е тотална и тя започва още в първите дни след преврата на 10 ноември 1989 г., който направиха комунистите. Всичките тези безбожници успяха да запазят властта си, статуквото. Техните деца и служби днес управляват държавата. Манипулацията на прехода е тотална. Подмяната продължава и до днес. Ще дам пример със създадения от Министерството на културата [Музей на социалистическото изкуство](#).

Това е скандално! Какво искат да ни покажат с него?! Един двор, изпълнен с бюстове на бивши комунистически величия, вътре картини на големи български майстори и един щанд, на който се продават фланелки с Ленин и надписи „СССР“. Всичкото това на куп е наречено социалистическо изкуство. Това е подигравка, гавра!

Отделно от това хората, които участваха в пълното разрушаване на душата на българина, на икономиката, на демокрацията, днес са най-големите радетели на

правата на човека.

Аз зададох въпрос на [тогавашния министър на културата Вежди Рашидов](#) защо е подменена терминологията, когато в Европейския съюз се говори за обща европейска памет и осъждане на престъпленията на тоталитаризма, но нито медиите бяха критични, нито интелектуалците се организираха да протестират срещу това определение, при условие, че в началото се говореше за Музей на тоталитарното изкуство.

- Това е свързано със страха. Има и друг момент. Българските медии, социологическите агенции – зад всеки стои някакъв интерес, който дърпа конците. Българските творци, с много малко изключения, гледат да обслужат властта.

В заключение с какво е важен филмът ви за горяните?

- При заснемането му не съм търсил да правя някакви кинаджийски хватки, които в други филми биха могли да се направят. Не съм вложил някаква специална драматургия. Аз съм търсил той да е достоверен, да бъде едно свидетелство за времето. Разчитал съм най-вече на това, че героите във филма говорят кротко, човешко, без никакви лозунги. Това са изстрадали хора, които разказват своята история, но и историята на онези българи, които са се съпротивлявали срещу комунизма.